

900.let Hildeberta Všebova z Vršovců (*1043÷1117+), simultánního všeuměla, řezače želez českých knížat středověku - přednesl na Aukci č.81, pobočky ČNS Tábor 30.9.2017
Ing. Jan Setunský

Hildebert se narodil asi v roce 1043 v rodině Vršovce Všebova vedle nejstarší sestry Arbony (*1036) a staršího bratra Kojaty (*1040). Rodina patřila k předním rodinám Vršovců v Čechách. Ve svém rodokmenu měla zřejmě kněžnu sv.Ludmilu (svatořeč. 1144), manželku knížete Bořivoje I., a sv.Prokopa, zakladatele a 1.opata Sázavského kláštera (svatořeč. 1204), jehož byli Kojata s Hildebertem asi prasynovci. Oba vyrůstali s Prokopem na Sázavě a od mládí získávali vztah k staroslověnskému náboženství – východnímu byzantskému křesťanství, jež založili na Moravě věrozvěsti Konstantin a Metoděj. V klášterním skriptoriu se naučili tvořit a ovládat staroslověnštinu a latinu. Protože při kláštorech působily stavební a jiné umělecké „hutě“, naučili se zároveň řadě řemesel. Hildebert od mládí vynikal v řezbě, sochařství, malbě a literární tvořivosti – sepsal jednu z verzí Staroslověnské legendy o smrti sv.Václava (SL), Kojata se stal význačným evropským zlatníkem. Vršovci považovali Sázavu vždy za svůj majetek.

Někdy kolem roku 1052 se sestra Arbona stala v Olomouci 1. ženou kněze Vratislava, syna knížete Břetislava. V té době Břetislav I. povolal svého nejstaršího syna Spytihněva, jakožto budoucího nástupce, z Moravy do Čech, na úděl do Žatce. Mladý Hildebert se stal pážetem knížecího dvora Vratislava v Olomouci. Zde asi přeložil SL do latiny pod názvem Vita antiqua. Roku 1054/5 dochází k rozluce katolictví s východním křesťanstvím a činnost kláštera na Sázavě se stává nežádoucí. Po nástupu knížete Spytihněva a vyhnání mnichů se Hildebert stává r.1055 rukojmím na Sázavě a vydává básnickou formou rozšířenou disidentskou versi SL Vita minor i s tématem zakázaného Prokopa a předmluvou Vita minorit s kryptogramem (as r. 1058) „Jsem nadšený propuštěný rukojemník, sleduji tvůj příkladný život rovný moci a statečnosti, všude každou chvíli býti Tě hoden“. Rychlý sled událostí - násilné převzetí Moravy Spytihněvem po nástupu na trůn - útěk Vratislava bez těhotné ženy do Uher k Ondřejovi - věznění Arbony Spytihněvem na hradě Lštění správcem Mstišem, který ji k sobě poutal okovy – přímluva biskupa Šebíře - propuštění Arbony a odchod do Uher - potrat na cestě a smrt - sňatek Vratislava s Adlétou Uherskou - strach Spytihněva z Uher a vrácení Olomouce Vratislavovi. Hildebert opisuje a iluminuje na Sázavě Gumpoldovu Svatováclavskou legendu (GSL), kde dává skrytě na papír skutečný průběh smrti sv.Václava a v kryptogramu jmenuje i vraha. Tímto veřejně ale skrytě sděluje před církevní censurou rodinné tajemství Vršovců, které objevil a objasnil až ing.arch. Václav Tatíček (*1930÷2017+), který pracoval na rekonstrukcích historických objektů a zpracoval toto období dějin (Boleslavské atentáty – Apropos). GSL vznikla původně na objednávku císaře Otty I. u biskupa Mantovy Gumpolda as r. 962. Její opis dala vyrobit as r. 996 Emma Regina – 3.manželka knížete Boleslava II. a je součástí Kodexu Wolfenbüttelského. Podle něj po r.1055 iluminoval Hildebert kopii pro Kapitolu v Olomouci asi na žádost Arbony.

Setrvalá snaha Vršovců na co největším podílu při řízení knížectví vyvrcholila za vlády Boleslava III. Tehdy se jeden z Vršovců oženil s knížecí dcerou a připravil s příslušníky rodu v r. 1002 povstání. B.III. po návratu na stolec z Polska utopil povstání v krvi Vršovců. Zetě osobně stál. To vše způsobilo útěk zbylých Vršovců do exilu. V Sasku, Bavorsku, ve Francích i v Anglii postupně zakládali osady s názvy odvozenými od českých slov Vrch-Hil, Vlk-Wolf, Havran-Raven, Tlama-Ram, Ústa-Mund či používali názvy přímo, Havran-Le Havre, Ostřihom-Oustrihem, Bohemia-Bosham. Vršovci se svým východním křesťanstvím byli vzdělaní, podnikaví, ve stavitelství a řemesle prostřednictvím „Hutí“ technicky vždy na špici Evropy. Stejně tak v těžbě mědi, cínu a jejich zpracování na bronz a v dopravě (Rapotova císařská doprava v Evropě). Tak vznikla osada Hildesheim v Sasku se svou hutí na odlévání bronzu. Zde byl objeven vliv wolframu na modré zabarvení odlitků. Vlčí tlama – wolfram bylo vlkodavu podobné rodové zvíře, jež se stalo symbolem města Vršovců Braunschweig – Brunšvik – Brunclík – rytíř na Karlově mostě s podivným lvem. Na výrobu rodové modré barvy pěstují v Sasku v desítkách vesnic Boryt barvířský na ploše 1000ha s tajným know-how.

Vratislav II. po smrti Spytihněva a nástupu na knížecí stolec vyrazil na západ a snažil se přemluvit Vršovce k návratu a budování Čech. Sebou přivezl k jednání do kláštera v Boreschvillu v Normandii r.1061 i talentovaného Vršovce Hildeberta a slíbil jeho financování v nejstarší škole Evropy v Liege(Lutychu). Záznam z jednání formou 20-ti

otesaných klenáků můžete dodnes vidět ve vstupním portálu kláštera sv.Martina. Další jednání z přijetí Čech v léno od císaře v Maastrichtu zaznamenal obratem Hildebert do pískovcové skulptury během týdenních jednání a tato byla uložena v korunovačním městě králů Cáchách v basilice sv.Servatia. V Liege studoval Hildebert do r.1065 s kamarádem Kosmou, budoucím kronikářem, a zde vytvořil rozsáhlé básnické dílo Pergama-Trója a 6 básní v tzv. leontýnských hexametrech (Leontýn žil až kol r. 1150). Hexametr s vnitřním veršem do té doby nikdo nepoužil. Z Liege r.1065 cestuje do Le Havre, Oustrihemu a anglického Boshamu, osad, které založili Vršovci, vystavěli zde přístavy a provozovali námořní dopravu! V té době zde byly zahájeny 2 leté přípravy Normana Viléma Dobyvatele a jeho dvora na bitvu o Anglii. Tehdy se též vdala Vršovna neznámého jména za Vilémova syna Roberta Guiscarda a narodil se jim budoucí král Neapole a Sicílie Bohemund-Česká Ústa. Zde již vyučený Hildebert v řadě uměleckých profesí vytvořil simultánní záznam příprav na válku a průběh bitvy o Anglii na 73m dlouhý a 1/2m široký pás, který ženská část dvora Viléma vyšívala. Dnes je tato práce vystavována v Bayoux, ve středisku vzdáleném 6km od pověstných pláží vylodění v Normandii, jako Bayoux tapestry! Na výšivce zobrazil i sám sebe a svou milou v sexy narážce pod čarou. Barvami jednotlivých částí oděvu a latinou sděluje úkoly a měnící se postavení mnoha osob v čase až po korunovaci Viléma ve Westminstru. Modrá patří Vršovcům, červená Normanům a okr Angličanům. Tvary a označení štítů vojsk vypovídají o detailech dění té doby. Většina štítů s nosorožčím rohem a kůží byla na západ obchodována z Čech! V následujících dvou letech pak opravuje katedrálu v Canterbury po požáru a staví zde klenutou kryptu sv.Gabriela se sloupy a ozdob.hlavicemi. Roku 1070 se konečně vrací do kláštera na Sázavě zpět do Čech, kam Vratislav opět povolal staroslověnské mnichy.

Hildebert staví na Sázavě kapli sv.Kříže pro mnichy stavební hutě a vydává dílo „De civitate Dei – O Boží obci“ sv.Augustýna (500kapitol s ilustracemi). Od r.1072÷1086 buduje falc na Vyšehradě a projektuje a postupně realizuje tzv. Královskou cestu z Hradu na Vyšehrad i s Juditiným dvoubarevným mostem ze sázavského červeného pískovce. Hotové dílo předává králi Vratislavovi při korunovaci v Praze na hradě 15.6.1086 tzv. Vyšehradským kodexem. Pokračuje přestavbou Sázavy za opata Jimrama a vydává legendu „Utrpení sv.Vojtěcha“ s 1122 leontýn.hexametry a s kryptogramy! Je u krále Vratislava jedním z kandidátů na biskupa v Praze. Za krize v zemi po úmrtí Oty Olomouckého, kdy král odmítá dědičnost údělů, je v létě 1091 stanoveno pořadí nástupců v Čechách a Hildebert je zaznamenává do fresky v rotundě sv.Marie (nyní sv.Kateřiny) ve Znojmě jako záznam mírové přísahy k ukončení občanské války. Uvádí zde i posloupnost knížat od Přemysla s Libuší. Za podíl na řešení krize Vratislava s bratrem Konrádem Brněnským je zvolen biskupem Kosmas (nadřízený Kosmy kronikáře, vysvěcen v Mohuči až 1094). Katolický biskup zúčtoval s Hildebertem, nyní zvoleným 4.opatem kláštera na Sázavě pod jménem Božetěch-Theophil tím, že mu vytkl nasazení koruny králi na fresce a uložil mu vyřezat Krista na kříži v životní velikosti a pěšky jej donést do Říma. To do zimy Božetěch splní a začíná 12 let jeho vyhnanství z Čech a rozvoj jeho uměleckého potenciálu v cizině. Za Břetislava II. je r.1096 na Sázavě definitivně nastolen řád Benediktinů, ale Vršovci nikdy nepřestali o klášter usilovat. Tehdy kníže zabavil majetek a vyhnal Vršovce - pobočníka Mutinu s Blažejem do polského Střelna. Odplatou Břetislav skončil svůj život atentátem r.1100 a Vršovci podpořili knížete Bořivoje proti Oldřichovi s Lutoldem a vrací se opět na scénu. Právě popsané období je zřejmě počátkem mincovní činnosti Vršovců a jejich řezače želez Hildeberta. Nejprve z ciziny (Kyjev r.1101), ale po svém návratu do Čech r.1104 byl vyzván k dobudování kláštera v Třebíči náhradou za Sázavu, tak ve své huti v Třebíči . Božetěch byl pověřován i řadou diplomatických úkolů. V r. 1106 řešil vojenský konflikt v Řezně mezi císařem Jindřichem III. a jeho synem. Na zpáteční cestě nám v Chebu zanechal v Kapli sv.Kříže s předstupněm gotiky, plastiky rodu Vršovců.

Hildebert – Božetěch používal již v Hildesheimu u svých příbuzných při odlévání velkých odlitků metodu ztraceného vosku. Model se vyřezal do vosku, zaformoval do pískové formy zpevněné vodním sklem a následně se forma zalila taveninou bronzu. Takto byla asi r.1094 vyrobena světoznámá vrata basiliky sv.Marie v Augsburgu s litými výjevy do desek 20x20cm v rámu (2,3x4m). Autor Božetěch nyní používal stejnou technologii jako první v Evropě pro výrobu kolků k ražbě mincí českých knížat. Náměty jsou velmi zajímavé, neboť Vršovci zde prezentují své dohody s knížetem, případně vymáhají neplnění dohod, možná i skrytou formou vyhrožují trestem božím. Pro nás koruptely opisu mince, pro řezače pouze forma jak čist např. opis i obráceně se skrytým druhým významem.

Jako příklad uvedu popis 2ks Ar denárů Cach 423 a 419 z dílny Hildeberta za knížete Bořivoje II. a 1ks Ar Denáru Cach 460 za knížete Svatopluka Olomouckého:

Čechy – kníže Bořivoj II. (*1064÷2.2.1124+), 1.vláda 1101÷1107

1. Ar Denár, rok ražby 1102, Cach 423 ; F XI-4, 1291÷3

A: ♂ ✘ DVX BORIVOI, uvnitř korálkového kruhu jezdecký motiv panovníka zprava, držícího v pravici dravce? nebo spíše ‚havrana‘!

R: ♂ ✘ S.WENCEZLAVS, uvnitř korál.kruhu ½ postava sv.Václava v přilbě zprava, s dvojitým praporcem v pravici a nosorožčím štítem (4pruhy)

Vršovci podpořili nástup Bořivoje na stolec za slib navrácení majetku a možnost návratu z polského exilu, kam je vyhnal Břetislav II. Nástup Bořivoje ale odporoval stařešinskému řádu a závěrům mírové přísahy ze Znojma z 8/1091, kdy měl na trůn usednout Oldřich Brněnský. Mince Vršovců v líci nabádá panovníka, potrestat výboj moravských bratraců Oldřicha (*1063) s Lutoldem (případně i Svatopluka?) a vyslat proti nim Vršovce – havrana! Moravané vytáhli r.1101 z Kladska (zde vězněn Oldřich Břetislavem od r.1097) do Malína (součást Kutné Hory) proti Bořivoji, ale k boji nedošlo neboť se Bořivoj přímému boji vždy raději vyhýbal a moravské voje, složené převážně z německých žoldnéřů, se po zablokování ústupu přitáhnoušším Svatoplukem na pomoc Bořivoji v noci rozutekly. Oldřich s Lutoldem se vrátili na Moravu a vyhnali posádky knížete z moravských hradů a ujmul se opět údělů. Vršovci na rubu mince vyzývají Bořivoje (obrazem Václava) k bojové odvaze a odpatě proti vzbouřencům neboť ti začali později podporovat proti Bořivoji i Svatopluka Olomouckého. Následující příklad už není vyzývající, ale varující.

Čechy – kníže Bořivoj II. (*1064÷2.2.1124+), 1.vláda 1101÷1107

2. Ar Denár, rok ražby as 1104, Cach 419; F XI-3, 1280÷90

A: ♂ ✘ BORIV VOI, uvnitř korál. kruhu kníže na stolci čelně, drží v pravé ruce se 4-mi náramky kopí přesahující kruh, přidržuje štít zprava (proti následníkům). Znak kříže je zřejmě logem Vršovců a Hildeberta a má tvar 1.čtvercové klenební gotiky na světě s pasy do kříže v Třebíči!

R: ♂ ✘ WENCEZ LV Λ S, uvnitř korál.kruhu sedící postava na stolci zprava (gesto k následníkům) hrozí pr.rukou, v levé drží kulatý předmět- minci?

Líc varuje knížete svým obráceným čtením jména bez titulu. Dvě písmena umožňují číst jméno jako dvě slova ‚BORIV‘ (přerušení, narušení) a ‚VOI‘ (fr.cesta, dohoda) a naopak při čtení z 2.konce ‚IOVVI‘ (budeš) ‚ROB‘ (poroben). Volný výklad „Přerušíš-li pronásledování (dohodu) – budeš poroben“. Rub nemá ani obraz ani text o sv.Václavu, naopak sedící postava se obrací zpět a varuje a kárá snad za zlehčování české denárové mince, ke kterému dochází zejména

na údělu v Olomouci za Svatopluka (1095÷1107). Opis ‚WENCEZ‘ (dosáhnout)-, LVAS‘ (lues = mor – zkáza). Volný výklad „Dosáhneš zkázy“.

Čechy – kníže Svatopluk (*1064 ÷ 21.9.1109), vláda 14.5.1107÷21.9.1109+

3. **Ar Denár**, rok ražby as 1107, Cach 460; F XII-16, 1372; JaS1815/1687; Aukce Aurea 12/2013

A: ♂ ✠ S(V)A T O P L V (K), uvnitř korál.kruhu ½ ověčená postava knížete zprava, levou rukou v gestu půlení do pravé dlaně, nad basilika sv.Víta

R: ♂ ✠ W E N C E Z L A V S, uvnitř korál.kruhu kníže trůní zprava, levou rukou drží kříž biskupa, pravou přijímá kornout od proti stojící postavy stejné výšky jako sedící kníže, dole se kříže přidržuje malá postava oběma rukama

Mince zřejmě dokumentuje historickou událost, kdy se kníže Bořivoj zúčastnil se Svatoplukem tažení do Polska na pomoc straně staršího nemanželského Zbygněva proti jeho mladšímu bratru Boleslavu Křivoústému. Bořivoj však dostal od Boleslava úplatek 1 tis.hřiven stříbra (1 hřivna as 253g), a tak podpořil bratrance Boleslava v boji o polský stolec, neválčil a odtáhl. Z úplatku Svatoplukovi nedal ani denár a ten se stal od té doby jeho úhlavním nepřítelem. Přitáhl do Prahy s vojskem 26.9.1105, ale brány se mu neotevřely a tak se stáhl. Použil Istivého prostředníka a ten přísahal o nevěře Vršovců. Kníže se je chystal ztrestat. Ti se však domluvili s Vladislavem proti knížeti a společně instalují na stolec Svatopluka. Na Bořivojovu stížnost u císaře je Svatopluk předvolán a uvězněn a Bořivoj s listem znovu ustaven. Ota Brněnský, jež s vojskem čekal na Svatopluka, rozhodl Bořivojův voj napadnout. Leč Bořivoj stihl utéci. Až když Svatopluk slíbil císaři sumu 10 tis hřiven stříbra a bratra Otu dal jako rukojmí, byl propuštěn. Svatopluk začal drancovat zemi, včetně církevního majetku a kostelů, aby částku splatil. Nakonec mu chyběly 3 tisíce, které mu císař odpustil za závazek, že s českou hotovostí potáhne s císařem do Uher potrestat napadení 1. Křížové výpravy, která přes Uhry nedávno procházela. Svatopluk před tažením uzavírá dohodu o rozdělení vlády s Vršovci, které pověřil řízením země v Čechách a sám si ponechal vládu na Moravě. Líc denáru znázorňuje dělení země knížetem na dvě poloviny v Praze na hradě pod patronací biskupské kapituly při basilice sv.Víta. Rub pak znázorňuje akt přísahy obou stran na biskupský kříž, kdy sedící kníže přebírá od stojícího Vršovce Mutiny předmět protiplnění, jakýsi kornout, a dole kříž přidržuje Vršovec Vacek. Situaci popisuje Kosmas na str.171 stručně takto. Po útěku Bořivoje se tento usadil v polském příhraničí Čech. V době pobytu Svatopluka u Prešpurku napadl s Poláky sever Čech a vyplenil je. Zneuznaný zástupce Vacek, dříve správce knížete v Olomouci, využije situace a žaluje Mutinu u knížete, že byl s Bořivojem domluven a falešnou zprávou do tábora Poláků o návratu knížete z Uher docílí ukončení plenění. Rozlícený Svatopluk po návratu vyhlásil Vršovce za odporný rod a 28.10.1108 dal na místě popravit Mutinu a vyvraždit celý rod. Padlo tehdy na 3000 osob i dětí. Hildebert v té době pobýval na stavbě basiliky sv.Prokopa v klášteři Benediktýnů v Třebíči a stihl ještě utéci do exilu ve Štýrsku. Vršovec Jan, syn Čestův poslal bojovníka do císařova ležení v Polsku, aby zde 21.9.1109 zabil knížete Svatopluka a pomstil tak Vršovce. Ale Božetěch tvoří dál, např. zbudovaný 7-mi násobný ústupkový portál basiliky v Třebíči, mimo Čech jen 1 v Portugalsku, kopíruje ve Vídni.

Cenzura Kosmovy kroniky ze strany církve nedovolila uvést historii ani jméno Kosmova přítele a spolužáka, Českého Leonarda da Vinci Hildeberta - Božetěcha. Fakta má v tresorech Vatikánu. Rozloučení k roku 1117 proto pojal takto:

„Zemřela Božetěcha, nedílná družka veškerých osudů mých, v den třetí a dvacátý v lednu“